

Sacrale bouwkunst, wat wil het ons zeggen?

Pinksteren was een machtig gebeuren te Jeruzalem. Daar werd de levensgeest in het lichaam der Gemeente uitgestort. De apostelen en eerste gemeenten vergaderden toen in huizen. Kerken waren er nog niet. Wel was er de tempel en tempeldienst, maar deze liep ten einde, daar er geen Ark meer in stond en het voorhang van boven naar beneden was gescheurd. De heerlijkheid van JHWH (schechinah) was geweken uit de Tempel. Wat zich toen nog als tempeldienst vertoonde, was slechts een kunstmatig in stand houden van een vergane glorie. Daarnaast was er de synagoge bijgekomen, ontstaan in Babel, een product van mensen.

Het ontstaan der tempels

Het oude Egypte is de bakermat van de tempels, tempels voor de Zonnegod RA. De tempels lagen in de richting van de opkomende zon. De tempels waren in werkelijkheid het beeld van een ingewikkeld toneelspel, bedoeld om de massa van lieverlee naar het heilige der heiligen te voeren en hen also onder de indruk te brengen van de heerlijkheid en rijkdom der goden. De tempels moesten afgescheiden zijn van de wereld, van de aarde die in het boze lag, via muren. Obeliskken, torens en standbeelden stonden bij de ingang en bewaakten deze. Was dit een kopie van de ingang van het Paradijs?

plaat tempels

Het ontstaan van kerken

Al gauw is er in de jonge christelijke kerk behoefte ontstaan aan gebouwen waarin men godsdienst oefeningen kon verrichten. En toen ging het fout. De mens ziet graag aan wat voor ogen is. Een God dienen zonder iets te zien, zonder een vorm, zonder een heiligdom, zonder iets aanschouwelijk, houdt niemand vol, zeker niet in de tijd van vroeger waar er zeer vele heidense heiligdommen waren, en er een soort godenkrachtmetingen plaats hadden. Israël in de woestijn wilde ook goden die men kon zien, zie Hand.7:40.

Er ontstonden in de eerste eeuwen na Christus gebouwen, vergaderruimten van christenen, waarin men godsdienst oefeningen verrichtte. De huizen werden meestal te klein vanwege de uitbreiding der leden. Men miste een goede structurering van de huisgemeenten. Dus ging men weer over tot het bouwen van sacrale bouwwerken, in feite “beeldendienst”.

Een gebouw echter waar men godsdienst oefeningen verricht is daardoor nog niet sacraal. Sacraal wil zeggen geheiligd en gewijd.

In de huisgemeenten waren de godsdienst oefeningen uitsluitend gericht op de geestelijke beleving. Dat hebben o.a. de Hernhutters zo nog voortgezet, die eenvoudige vergaderruimten bouwden, waarbij het gebouw zelf niets uitdrukte.

Sacrale bouwkunst ontstaat dan, wanneer ook het gebouw uitdrukking geeft aan de godsdienstverering, zodat het de religieuze beleving versterkt en stimuleert. Het gebouw wordt als dan uitdrukking van het bovennatuurlijke. En met dat doel is men kerken gaan bouwen, die men de naam “Godshuizen” gaf. Die behoefte ontstond onder de “gelovigen” doordat de Geest geweken was en men zich van het geestelijke een voorstelling trachtte te maken, men het ware werk van de heilige Geest trachtte na te bootsen.

De antieke tempels uit de oudheid waren ruimten voor de godheid, niet voor de samenkomst der gemeente. De hoofdgod van deze tempels was de zonnegod. Offers bracht men altijd vóór de tempels.

Dat is bij de latere “godshuizen” der vroege christenen geheel anders. Daar worden de ruimten voor de samenkomsten der gemeenteleden bestemd. Het altaar had men verplaatst, stond niet meer vóór de tempel, maar in de kerk.

(De plaatjes zijn afkomstig uit het boek van H.W.van Loon, De mens en zijn kunst)

Zie plaatjes 2

De kerken werden massaal, pompeus en groot, in bovennatuurlijke maten gebouwd. Dat maakte op de mensen een geweldige indruk.

In onze moderne tijd zijn wij aan zeer grote gebouwen gewend geraakt. Vroeger was dat anders. Toen woonden de meeste mensen in hele kleine huizen, en daar tegenover stond dan die massale grote kerk. De mensen werden bevangen door de kolossale afmetingen. Men duizelde ervan zodra men de kerken in was gegaan en men daar stond om de godheid te vereren. De kerk gaf uitbeelding aan een voor hen niet te begrijpen hogere macht, waarbij zij als nietige mensjes in het niets verdwenen. De vorm van de kerken wees de mensen de weg naar de hemel, waar de Allerhoogste zou wonen en waar de uiteindelijke heerlijke rust zou zijn. De aarde was maar een doorgangshuis, waar veel ellende, pijn en zwaarigheid heerste.

De kerk beeldde de drie trappen ervan uit, n.l.

1. De opneming in de kerk d.m.v. de doop (doopkapel met doopvont)
2. De boetedoening, een atrium of reinigings ritueel
3. Het heilige, de dom, met het altaar als eindpunt, waaromheen de gelovigen zich verzamelen.

De geestelijk stand in de kerken was een geheel aparte groep, naar het heidense voorbeeld uit Egypte en Babylon. In zijn boek “De samenleving als oplichterij”, schrijft B. Tromp over de Amerikaanse geleerde Thorstein Veblin, in 1857 geboren te Wisconsin.

Veblin heeft het volgende geschreven wanneer hij handelt over de bovenlaag van onze samenleving die beheerst wordt door een nietsdoende klasse:

“Tevens heerst de opvatting dat de priesterlijke godsknechten (de geestelijke stand der kerken en religies. PM) géén productief werk mogen verrichten; dat alle arbeid met een tastbaar nut in de aanwezigheid gods of binnen de muren van het heiligdom verboden is; dat een ieder die deze plaats betreedt, gereinigd moet zijn van elk spoor van profane arbeid en gekleed behoort te gaan in een ongewoon duur tenue; en dat op feestdagen ter ere van de godheid niemand nuttige arbeid mag doen”.

Inderdaad, het is maar al te waar. In werkelijkheid zijn de kerken met hun geestelijken zónder God en Christus bezig een eigengemaakt systeem in

stand te houden, waarbij zelfs de “plaatsvervanger van Christus”, met al zijn dure en schitterende ambtsgewaden, in de verste verte zelfs niet het uiterlijke beeld van Christus gelijkvormig is! Nochtans, menen zij rijk en verrijkt te zijn, zie Openbaring 3:17

De bouwkunsten

De Romeinse basilieken zijn meer lengtegebouwen en wijzen naar de “heilsweg”, de actieve doortocht, met aan het einde de extase en volkomen heerlijkheid. De Sint Pieter is centraalbouw, dat wijst meer op een rusten in het heil temidden van kolossale ruimten, ziende op het einddoel, de zielerust in de hemelse heerlijkheid. De ruimte van de koepel in de Sint Pieter geeft uitdrukking van het leven in haar volheid, de vervolmaking.

Het blijft echter een raadsel waarom de oorspronkelijke Sint Pieter enerzijds de mensen deed huiveren vanwege haar onmetelijk grote afmetingen, en anderzijds wat betreft haar vormen een geheel heidense taal spreekt (uitdrukt), n.l. die van een zonnetempel, ter ere van de zonnegod, en ook een Jupiter/Saturnustempel. In feite was dit ook het geval met de Tempel van Salomo, zie plaatjes en vergelijk.

@@@n platen 3

In de tijd van de Contra-reformatie heeft men een voorgebouw aan de Sint Pieter gemetseld, waardoor aan de enorme ruimte weer wat richting werd gegeven als “weg des heils”.

De reformatische bewegingen bouwden algemeen lange kerken, eveneens als uitbeelding van de “weg der zaligheid”.

Tenslotte kwam er de barokke bouwstijl, met z'n talloze draaiingen, golvingen, labyrinten, waarbij de mensen duizelden en geen enkel bouwkundig houvast meer zagen. Dit had ten doel de mens van zijn eigen vertrouwen af te brengen, om zich aan het geloof der kerk, als zijnde iets onbegrijpelijks, over te geven. Met de plafondschilderingen werden de grenzen tussen hemel en aarde onzichtbaar gemaakt, die liepen in elkaar over, zodat de gelovigen in de kerken reeds het einddoel konden ervaren, nl. het eeuwige leven in een hemel. Barok maakte het onzienlijke zichtbaar, door de grenzen der ruimte te verbreken. Barok is een schittering voor het oog. Veel marmer, gouden randen, engelenfiguren, etc. Wanneer de “gelovigen” een mis bijwoonden in zulk een pracht en praal, bedwelmden dat hun gemoed en raakte men in vervoering. Barok tilt de mens boven het bevattelijke uit in het bovenaardse, zodat men een voorproef heeft van het hiernamaals.

Met de drie voornaamste bouwstijlen, het Romaans, Gotisch en Barok lijkt de sacrale bouwkunst ten einde. Onze moderne tijd heeft niets nieuws en oorspronkelijks meer voortgebracht. Er is geen nieuwe kerkelijke bouwstijl bijgekomen.

Oude bouwstijlen zijn organisch gegroeid vanuit een heersend geestelijk klimaat. Ze zijn niet spontaan ontstaan. Door het menselijk religieus beleven ontstonden de bouwstijlen, kregen ze vorm en wijzigden zich, zonder dat daarbij iets doelbewust werd gestuurd.

Ons huidige religieuze geslacht heeft geen geestdrift meer, geen religieuze uitstraling, geen levend geestelijk uitdrukkingsvermogen om een nieuwe bouwstijl voort te brengen! Dat is onze grote armoe.

@@@ plaatjes Romaans en Gotiek 4

Tijdens de beginperiode van de christelijke kerkenbouw heeft men het erop aangelegd om de “gelovigen” als het ware naar een andere wereld over te plaatsen, van de aardse werkelijkheid naar de hemelse sferen. De kerken waren niet alleen gericht op doelmatigheid, getuige de grote en vele zuilen en aparte bewerkelijke vormen. De grote zuilen met dwarsliggers erop zagen nergens anders op dan, de krachten van de materie voor te stellen, de zwaartekracht, druk en draagkracht. Zij beelden de simpele functies van de natuurkrachten en materie uit.

Kerken werden symbolen van de hemel, om de mensen aan te sporen de aarde te ontvluchten en naar de hemel te verlangen. Dat moest uiteraard door de “gelovigen” goed worden betaald.

De gotiek geeft uitdrukking -in tegenstelling tot de Romaanse stijl- aan de hoogste activering van de mens, zodat deze zich boven zichzelf zal kunnen uit tillen. De gotiek stamt af van de fiere Noormannen, en wijst op hun vooruitstrevendheid. De Romaanse stijl is pompeus en zwaarmoedig. De gotische stijl is dynamisch, spits en progressief.

In de Romaanse stijl ligt een element van nervositeit, gepaard met wreedheid en geweld. De Romeinse kunst bevatte veel fouten, maar drukte evenwel een perfect ideaal uit, nl. de eenheid van de enige en algemene christelijke kerk.

De Gotische bouwkunst was het logische gevolg van het zoeken der mensen naar meer licht en ruimte, om een sprookje te scheppen temidden van de onmenselijke omstandigheden, en dat sprookje uit te buiten ten bate van de geestelijkheid. Het leven was triest en hard en de mensen zouden er de bruil aan geven wanneer zij geen geestelijke uitlaatklep hadden. Het vertoeven in een zo schitterende kerk was voor de meeste mensen een ware ademtocht, waar zij eventjes alle aardse ontberingen konden vergeten. Zo'n overwel-digende schoonheid, een geheimzinnige licht-samenspel via de glas in lood ramen, met daarbij de prachtige muur- en plafondschilderingen, kregen de mensen nergens anders te zien.

De Romaanse stijl geeft de “gelovigen” het gevoel van te moeten knielen, buigen. De Gotische stijl doet juist de mensen opspringen, omhoog zien. De Romaanse stijl geeft meer een gemeenschapsgevoel, terwijl de gotische stijl meer de weg naar omhoog is van het individu, meer subjectief van aard, ziende op de directe verbinding van het individu met de Schepper.

Na het Barok zijn alle bouwstijlen in feite doods, stralen geen geestkracht meer uit, getuigen van een mateloze geestelijke armoe.

Het geestelijke klimaat kan geen uitdrukking meer geven aan de sacrale bouwkunst in onze tijd. Er heerst een volslagen uitputting. Onze tijd bewijst dat een eventuele nieuwe sacrale bouwstijl niet kan ontstaan uit een puur vormgeeflijke cultuur. Indien wel, dan hadden onze architecten daarin wel kunnen slagen. Zij slaagden daarin echter niet.

Plaat 5

Alleen een nog dynamisch zijnd geestelijk klimaat zou daar wél in slagen. En dat is vooralsnog niet te verwachten, daar het geestelijke leven achteruitholt en op sterven na dood is.

De huidige architecten en bouwmeesters zijn niet in geestelijk opzicht vakbekwaam om uit te gaan van enige geestelijke gevoelens en waarden. Bij hen staan veelmeer doelmatigheid en technisch kunnen voorop. Utiliteitsbouw en efficiency, daar zijn ze goed in. In onze eeuw gaat het om het zakelijke aspect, om de zakenman, en daarvan zien wij de neerslag in de christelijke bladen, die vol staan met zakelijke advertenties.

Wat is de les uit het voorgaande?

Dat de kerken-bouw-geest zich uiteindelijk heeft ontpopt, nu wij aan het einde van de eeuwen zijn gekomen. Wij zouden in onze tijd in feite de mooiste en schitterendste sacrale bouwstijl dienen te hebben ontwikkeld, vanwege onze hoogstaande technische kennis en high-tech machines. Momenteel gaat het echter om de business, zoals altijd, maar dan meer openlijk, waarbij de kerk op een groot warenhuis lijkt, waarin handel wordt bedreven in mensenzielen.

De dynamische geest is er uitgeblust, de statische geest heeft haar intrede gedaan. In werkelijkheid heeft de kerk de statische geest eeuwenlang weten te verbergen, door zich te verschuilen achter een min of meer dynamisch voorkomen, hetwelk tot uitdrukking kwam in de sacrale bouwstijlen. Die statische geest is de geest van het geld, de mammon, de economische factor. En dat is een wortel van álle kwaad, dus ging hiermee allerhande kwaad gepaard. En dat weten wij, wat voor kwaad er allemaal in en door de kerken is geschied.

De kerk is aan het einde van haar Latijn. De kerk blijkt machteloos zich in onze tijd te herstellen, zich nieuw leven in te blazen. Er is leegloop. Men moet allerlei goocheltoeren uithalen om de mensen warm te laten lopen voor het “geloof”.

Vroeger was het aardse leven dikwijls een harde strijd. Men dreigde de mensen met een hel, en men hield hen een hemel voor. De aarde zou worden verbrand. Men moest zo vlug mogelijk de aardse cyclus doorlopen en dan zou de heerlijkheid volgen. Dat de Bijbel spreekt van een nieuwe aarde waarop gerechtigheid zal wonen, liet men bewust achterwege.

Maar nu, in onze eeuw, is de aarde aantrekkelijker geworden. In het Westen hebben de mensen het goed, verdienen goed, kunnen op vakanties, hebben vele technische apparaten en gemakken. De aarde is zo slecht nog niet, men vermaakt zich er nu aardig op. Dus spreekt de kerk niet meer aan met haar boodschap voor het hiernamaals.

De kerk is alle eeuwen door machteloos geweest het leven een transcendente zin te geven. De kerk heeft in haar bouwstijlen van steen en hout, niet het ware doel van het leven kunnen uitdrukken en vereeuwigen. Alles was slechts opsmuk, eigenbaat en schimmenspel.

De kerk kon alleen maar vormen produceren -hoe indrukwekkend en knap deze ook waren- die slechts haar eigen status dienden.

De kerk heeft géén vorm kunnen voortbrengen waardoor zij de mens waarlijk en blijvend kon richten op het bovennatuurlijke. De kerken zijn altijd leeg geweest aan ware spiritualiteit en vandaar dat zij ten laatste zullen leeglopen.

In het begin van de 16e eeuw begonnen de Byzantijnse kerken vreemde vormen aan te nemen. Op het einde van de 16e eeuw gingen de Russische kerken lijken op de droom van een waanzinnige. De waanzin had toegeslagen. Alle stijlen en vormen waren door elkaar gemixt.

De kerken als theaters

Theater-bezoek is altijd één van de meest populaire volksvermaken geweest waarvoor de massa zich interesseerde.

Onder keizer Constantijn werden echter alle theaters gesloten, op straffe van!.

In de Middeleeuwen kon de aloude traditie der toneelspelers zich weer legaal voortzetten, tot grote vreugde van het volk. Toen pas zag de kerk in dat zij een grote fout had gemaakt, door het theater te verbieden. Daarmee had zij zichzelf beroofd van een goede propaganda-bron. Immers, via het toneel had de kerk haar leerstellingen gemakkelijker voor het volk aanvaardbaar kunnen maken. Met de komedie en het toneel kon men de mysteriën van de religie aan het volk op zichtbare wijze voorstellen en de mensen een blik laten slaan op het wondere leven van de kerkelijke heiligen. Het toneelspel kwam dan ook geheel in handen van de priesters, en de kerk werd nu de plaats waar het toneelspel werd opgevoerd onder grote belangstelling. Daardoor werden de kerken te klein en werden er buiten tegen de kerkmuren aan stellingen gemaakt waarop het toneel werd gespeeld. De religieuze toneelstukken gingen tenslotte over in een normaal drama.

zie plaat 424

De kerk en haar leer is theater! Is dat altijd geweest en zal dat blijven tot in haar laatste ademtocht.

De gehele liturgie en het decor wijzen geheel en al op theater, op het toneel en de komedie. Niet alleen de Rooms Katholieke kerken, maar ook alle Protestantse kerken wijzen naar het theater. En daarnaast alle massa-bijeenkomsten, of dat nu van de Pinksterbewegingen uitgaat, of van Jehova-getuigen, of van de EO-Jongerendagen. Het is alles theater!

Platen, EO

In de Westerse cultuur is het gemeenschapsleven meer en meer losgelaten. De mensen zijn op zichzelf aangewezen, individualistisch. Oudtijds zag men kans om een gemeenschappelijke religieuze levenshouding uit te beelden in architectonisch mooie bouwwerken. Door de sterke verdeeldheid der christenen kan niets groots meer tot stand worden gebracht, kan geen nieuwe bouwstijl meer tot leven komen. De waanzin is geheel toegeslagen. De waanzin heerste vroeger al in en rond het gehele kerkelijke gebeuren. Maar nu is de waanzin compleet.

De kerk is een heksenketel, die wel boven het vuur hangt, maar waarin het water ontbreekt, zodat ze droog kookt en zal ontploffen.

Alle mogelijke middelen moeten worden bedacht en aangewend om het kerkelijke bedrijf draaiende te houden. De handel in en met mensenzielen loopt slecht. Nieuwe vormen en ideeën moeten mensen voor het geloof zien te winnen. De kerken zijn een bezigheidsverblijf, waar mensen hun buik kunnen vullen, maar hun geesten leeg blijven. Overigens zijn de geestelijken zeer slechte verkopers, managers en pr-mensen. Algemeen hobbelt men achter de feiten aan.

De kerken geven toe in veel opzichten te hebben gedwaald, zelfs de kerk die “niet dwalen kan” zegt zulks. Leerstuk na leerstuk gaat op de helling en staat op de tocht. De mensen ontvalt hun kerkelijk houvast. Geloofsbelijdenissen blijken obstakels, is de mening van prof. dr. C. Graafland. Predikanten doen hun uiterste best om de jeugd vooral bij de kerk te betrekken en bespelen de jeugd met instrumenten die wel geluid geven, maar waarin de houtworm al geheel en al zijn verwoestend werk heeft verricht. Zij wijzen de jeugd op de vele “zegeningen” van de kerk en het verbond, door te wijzen op de “kinderdoop”, die men nergens in de Bijbel kan vinden. (Zie RD 2-6-2000 verslag van de HGJB-jongerendag)

zie krant

De liturgiek is niet meer van deze tijd, volgens dr. M. Barnard, die over dat onderwerp een proefschrift schreef en daarop promoveerde. De liturgiek loopt achter en wij dienen de wetenschap van christelijke rituelen en symbolen bij de tijd te brengen, stelt Barnard.. De kerken beleven enerzijds wel een hausse aan rituelen volgens prof. dr. M.v.d.Dulk, die wees op de cantorijen, stola's, beeldende kunst, dans, bloemenschikken en kinderprojecten. Men zoekt het in zittende, lopende en staande viering van het avondmaal, wijn of druivensap, gedrukte liturgieën en kerkinrichting, etc.

Helaas, helaas. Alles blijft leeg. Het kerk-toneel loopt ten einde en het doek zal erover vallen en nooit weer opgehaald worden! Het gaat dus "goed" met de kerken. Rome verwacht in 2020 nog 1% opkomst!

Wij dienen dan ook zo snel mogelijk alle kerken en kerkvormen te slopen, daar zij de mensen op het verkeerde been zetten, hun een gevoel geven erbij te behoren en de ware God te dienen, doch niet kunnen verschaffen wat men voorgeeft. Het waarachtige heil blijft op die manier buiten de deuren van het mensenhart.

De slogan van de kerken, dat "buiten de kerken geen zaligheid is" zal vervangen dienen te worden door het gesproken woord van Jesjoea tegen de Samaritaanse vrouw, nl. dat(*Johannes 4:23*) *de ure komt, en is nu, wanneer de ware aanbidders den Vader aanbidden zullen in geest en waarheid; want de Vader zoekt ook dezulken, die Hem alsoo aanbidden.*

De Gemeente moet worden gebouwd en de kerken moeten worden gesloopt. De Gemeente is daar waar er slechts twee of drie tot de Naam van JHWH vergaderd zijn. Wij zullen aandachtig de rede van Stefanus dienen te lezen, Hand.7:

47 *En Salomo bouwde Hem een huis.*

48 *Maar de Allerhoogste woont **niet** in tempelen met handen gemaakt; gelijk de profeet zegt:*

49 *De hemel is Mij een troon, en de aarde een voetbank Mijner voeten. Hoedanig huis zult gij Mij bouwen, zegt de Heere, of welke is de plaats Mijner ruste?*

50 *Heeft niet Mijn hand al deze dingen gemaakt?*

51 *¶ Gij hardnekkigen en onbesnedenen van hart en oren, gij wederstaat altijd den Heiligen Geest; gelijk uw vaders, alzo ook gij.*

52 *Wien van de profeten hebben uw vaders niet vervolgd? En zij hebben gedood degenen, die te voren verkondigd hebben de komst des Rechtvaardigen, van Welken gijlieden nu verraders en moordenaars geworden zijt.*

53 *Gij, die de wet ontvangen hebt door bestellingen der engelen, en hebt ze niet gehouden!*

54 *¶ Als zij nu dit hoorden, berstten hun harten, en zij knersten de tanden tegen hem.*

55 *Maar hij, vol zijnde des Heiligen Geestes, en de ogen houdende naar den hemel, zag de heerlijkheid Gods, en Jezus, staande ter rechter hand Gods.*

56 *En hij zeide: Ziet, ik zie de hemelen geopend, en den Zoon des mensen, staande ter rechter hand Gods.*

Geen éénmansdiensten door dominees (domineren, heersen), die ontstaan zijn in de tijd van de bedel-orden, toen men ging preken vanaf preekstoelen. Nee, het is een gemeenschappelijk samenzijn, waar alle leden elk hun gaven hebben en deze delen met anderen.

Zijn er nooit mensen tot bekering gekomen in de kerken, en zijn de kerken niet tot zegen geweest voor velen? Dat hoort u ons niet zeggen. Wel zeggen wij dat de kerken nooit volgens Elohims bedoeling er waren en meer kwaad dan goed gesticht hebben, en spoedig zullen verdwijnen, ondanks al hun ijver!.